

ROMSPIDO

Gabriela Šarníková

Rozvoj kognitivních dovedností
Volnočasové aktivity

Olomouc

2017

Obsah

Úvod	4
Kritické myslenie.....	5
Aktivita 1.....	6
Aktivita 2.....	8
Aktivita 3.....	10
Aktivita 4.....	12
Aktivita 5.....	14
Aktivita 6.....	16
Aktivita 7.....	18
Riešenie problémov.....	19
Aktivita 1.....	20
Aktivita 2.....	21
Aktivita 3.....	22
Aktivita 4.....	24
Aktivita 5.....	25
Aktivita 6.....	27
Aktivita 7.....	28
Kreatívne myslenie.....	31
Aktivita 1.....	32
Aktivita 2.....	33
Aktivita 3.....	34
Aktivita 4.....	35
Aktivita 5.....	36
Aktivita 6.....	37
Aktivita 7.....	38
Záver	Chyba! Záložka není definována.
Použité zdroje	39
Príloha č. 1 Planeta	41

Príloha č. 2 Príslovia.....	42
Príloha č. 3 Osobnosť a temperament.....	43
Príloha č. 4 Bajky (Ezop)	45
Príloha č. 5 Kvak a Žbluňk.....	46
Příloha č. 6 Pořekadlá	48
Příloha č. 7 Starý muž	49

Úvod

Problematika rozvoja kognitívnych kompetencií je súčasťou rámcového vzdelávacieho programu pre všetky stupne vzdelávania ako súčasť všetkých vzdelávacích oblastí. Kognitívne zručnosti zahŕňajú oblasť kritického myslenia, riešenia problémov, ale aj otázku kreatívneho myslenia, čo sa v rámcových vzdelávacích programoch pre základné a stredoškolské vzdelávanie v ČR premieta v učebných, sociálnych a personálnych, občianskych kompetenciách aj v kompetenciách k riešeniu problému, ako aj v obsahových a výkonových požiadavkách.

V súčasnosti napreduje rozvoj neurovied a skúmania mozgu. Výsledky týchto skúmaní sa dostávajú aj do pedagogickej teórie a praxe a sú v úzkom vzťahu práve s rozvojom kognitívnych zručností.

Výchova k rozvoju kognitívnych kompetencií však nemôže byť oddelená od etického rozvoja a zároveň zohľadňuje komplexný rozvoj osobnosti žiaka.

V tejto publikácii uvádzame niekoľko aktivít na rozvoj kognitívnych zručností v čase mimo vyučovania pre deti druhého stupňa základnej školy a pre stredoškolákov. Pri ich realizácii zväží pedagóg, ktorú aktivitu využije pre ktorú vekovú skupinu, popr. ako ju modifikuje tak, aby bola rešpektovaná zásada primeranosti.

Aktivity sú rozdelené do troch skupín podľa troch kompetencií. Prvá zahŕňa oblasť kritického myslenia, druhá problematiku riešenia problémov a tretia obsahuje aktivity zamerané na kreatívne myslenie. V praxi však jednotlivé typy myslenia nemožno rozdeliť, často sa prekrývajú alebo dopĺňajú, preto aj niektoré aktivity môžu byť využité nielen na jeden typ myslenia.

Kritické myslenie

Kritické myslenie v praktickom uplatňovaní vychádza z aristotelovskej logiky. Hľadá dôvody (príčinné aj účelové), pracuje s obsahom a rozsahom pojmu, so súdmi, úsudkami, definíciami... Má zabrániť rýchlemu zovšeobecňovaniu a tvorbe predsudkov. Je to myslenie, ktoré uľahčuje rozhodnutia, pomáha tvorbe úsudkov, pretože sa opiera o kritériá, je sebakorektívne a vnímavé na kontext. Východiskovým bodom je informácia či informovanosť.

Pri rozvoji kritického myslenia sa žiaci učia definovať a vyjasňovať pojmy, kategorizovať ich, porovnávať (spoločné a odlišné), pracovať s ich obsahom aj rozsahom, učia sa klásť a vyjasňovať otázky, hľadať a posudzovať dôvody, uvádzať východiská a predpoklady, overovať hypotézy, vyjadriť súhlas a nesúhlas a argumentovať, vedieť interpretovať a hodnotiť, preformulovať tvrdenie, uvádzať príklady a protipríklady, pri tvrdeniach zohľadňovať kontext, hľadať kritériá tvrdení a hodnotenia, usudzovať využívaním indukcie a dedukcie, zovšeobecňovať, teda tvoriť logické závery, rozlišovať (napríklad či ide o popis alebo hodnotenie), porovnávať, upozorňovať na rozpor dvoch tvrdení a pod. Súčasťou rozvoja kritického myslenia je hľadanie a poznávanie vzťahu medzi istou problematikou či skúmaným fenoménom a osobným, sociálnym, kultúrnym či historickým kontextom.

Aktivita 1

Ciel': Žiaci zdefinujú slovo vec.

Pomôcky: tabuľa, fixky (kriedy), papiere, písacie potreby, podložky na písanie

Postup:

Žiaci sedia v kruhu spolu s pedagógom.

a) Pedagóg prečíta príbeh Planéta z knihy Malý princ (Príloha č. 1), žiaci počúvajú.

b) Po prečítaní dostanú žiaci za úlohu vymyslieť vetu, v ktorej sa nachádza slovo *vec* (v rôznych gramatických tvaroch). Žiaci si zoberú podložky, papiere a písacie potreby a každý napíše vetu. Kto má napísané na papier, napíše svoju vetu aj na tabuľu (učiteľ upozorní, aby písali bez chýb a krasopisne). Žiaci pracujú v tichosti a samostatne.

Keď sú napísané všetky vety na tabuli, jeden zo žiakov podčiarkne v každej vete slovo *vec*.

c) Pedagóg položí otázku, kde v príbehu bola veta obsahujúca slovo *vec*. Žiaci si spomínajú, o ktorú časť príbehu a o ktorú vetu ide.

Odpoveďou sú pilotove slová – reakcia na Malého princa: „*To není věc. To létá. Je to letadlo... Moje letadlo.*“

d) Pedagóg sa opýta: „Je lietadlo vecou alebo nie je vecou?“ Žiaci odpovedajú áno/nie. Kto si myslí, že áno, zodvihne ruku, kto si myslí, že nie, tiež zodvihne ruku. Pedagóg vyzve žiakov, aby argumentovali svoju odpoveď. Žiaci hľadajú argumenty a hovoria ich pred ostatnými.

Učiteľ vyzve žiakov, aby zdôvodnili, prečo pilot povedal Malému princovi, že jeho lietadlo nie je vecou.

e) Nasleduje učiteľova otázka: „Kedy o niečom hovoríme, že je vecou?“ Na tabuľu sa napíše slovo *vec* a žiaci budú pod to slovo zapisovať významy. Mali by sa dopracovať k viacvýznamovosti slova *vec*:

1. *vec* ako konkrétny, materiálny, zmyslami vnímateľný predmet
2. *vec* ako záležitosť, problém, otázka
3. *vec* ako fakt, skutočnosť, skutok (napr. Stala sa mi nepríjemná vec.

Hlavná *vec*, že ste mi to včera sľúbili!)

4. *vec* ako problém (Např. Každá *vec* môže mať dve stránky. Vyriešili sme dôležitú *vec*. Toto nie je tvoja *vec*...)

5. *vec* ako činnosť (Např. Veci sme dokončili...).

Žiaci formulujú svoje definície a nájdu spoločné formulácie pre každý z významov. Ak by niektorý význam chýbal, učiteľ ho doplní.

f) Po tejto časti jeden žiak podčiarkne na tabuli každý význam inou farbou. Nasleduje úloha podčiarknuť vety, ktoré na začiatku žiaci napísali, takou farbou, akou farbou je podčiarknutý ich význam. Ak by sa na tabuli nenachádzala veta s niektorým z významov, pokračujú vo vymýšľaní viet.

Záver - reflexia

Žiaci zhodnotia, ako sa im aktivita páčila. Hovoria o tom, čo bolo dobré, čo bolo zlé, ktoré cvičenie ich zaujalo a prečo, čo im robilo problém, čo nové im jednotlivé cvičenia priniesli.

Aktivita 2

Ciel': Žiaci dokážu uviesť argumenty pre svoje rozhodnutia, ktoré zvolili počas cvičenia, a zhodnotia, ktoré rozhodnutia sú lepšie a prečo.

Pomôcky: stužky na označenie trás, odmeny za splnenie čiastkových úloh, odmena v cieľi

Miesto realizácie: vonku v teréne, ktorý má rovinaté, ale aj zalesnené a nerovné miesta; v prípade nepriaznivého počasia je potrebné prispôbiť vnútorné priestory na premiestňovanie cez prekážky

Personálne zabezpečenie: cvičenie si vyžaduje, aby bolo prítomných viac pedagógov, popr. animátorov či asistentov pedagóga

Postup:

Žiaci sedia v kruhu spolu s pedagógom.

a) Pedagóg prečíta príbeh Planéta z knihy Malý princ (Príloha č. 1), žiaci počúvajú. V prípade, že sa v skupine realizovala aktivita č. 1, žiaci zreprodukovujú obsah príbehu.

b) Pedagóg položí otázku, na akú situáciu reagoval Malý princ týmto tvrdením: „Když jde člověk stále rovně, daleko nedojde...“

Žiaci odpovedajú, že ide o reakciu na to, keď pilot chcel dať Malému princovi povrázok a kolík na priviazanie baránka.

d) Žiaci dostanú za úlohu dostať sa zo štartu do cieľa ľubovoľnou cestou. Cieľ je označený vlajkou, na ktorú všetci vidia, na konci cesty ich čaká prekvapenie. Môžu si vybrať bielu, červenú alebo žltú trasu, každá trasa má inú náročnosť (žiaci túto informáciu dostanú). Takisto si môžu zvoliť, či pôjdu sami, alebo vo dvojici. Trasy sú označené farebnými stužkami.

Biela trasa je priama, neobsahuje žiadne náročnejšie prekážky. Červená trasa je náročnejšia, vedie pomedzi stromy, kríky, občas sa treba vyšplhať alebo podliezť prekážku. Na trase sú označené zastavenia, na ktorých je potrebné splniť úlohy. Žltá trasa je najnáročnejšia. Jednak vedie cez náročnejší terén, jednak sú aj úlohy na splnenie náročnejšie.

Pri jednotlivých stanovištiach, kde je potrebné splniť úlohy, stoja asistenti, ktorí úlohu zadajú. Po splnení každej úlohy dostávajú žiaci odmenu. Ak sa rozhodnú, že niektorú úlohu nechcú plniť, môžu tak urobiť, prichádzajú však o odmenu.

Na prejdienie ktorejkoľvek z trás majú žiaci rovnaký čas, napr. 30 min. Žiaci, ktorí si zvolia najľahšiu cestu, budú v cieli prví. Keďže musia čakať na tých, ktorí sa rozhodnú ísť ťažšími trasami, v cieli hrajú hry na rozvoj kognitívnych zručností. V závislosti od počtu žiakov to môžu byť hra zamerané na rozvoj logického myslenia, pamäti, pozornosti apod.

Všetci, ktorí dôjdu do cieľa, dostanú rovnakú odmenu. Tí žiaci, ktorí sa rozhodnú pre ťažšie trasy, dostanú oveľa viac odmien za úlohy, ktoré počas prechádzania trasou plnia.

Keď dorazia do cieľa všetci žiaci, sadnú si do kruhu a každý ukáže, o čo všetko je obohatený vďaka svojmu putovaniu. Medzi odmenami môžu byť sladkosti, písacie alebo kresliace potreby, dekoračné predmety (sviečky, prívesky), drobné oblečenie (šiltovky, šatky, ponožky...), rôzne doplnky (náramky, opasky...).

Žiaci sa podelia s tým, za aké úlohy akú odmenu dostali. Hovoria o tom, ktorá úloha bola ťažšia, ľahšia, či mali chuť vzdať „boj“ alebo sa vrátiť z cesty, popr. si ju nejakým spôsobom skrátiť a prečo.

Ak by sa stalo, že by si niektorú z ciest nezvolil nikto, asistenti by povedali, aké úlohy a aká trasa boli pripravené a o aké odmeny žiaci prišli.

Pedagóg pripomenie, že na začiatku bolo tvrdenie Malého princa: „Když jde člověk stále rovně, daleko nedorazí...“ Vyzve žiakov, aby vysvetlili význam toho tvrdenia na základe práve prežitej skúsenosti.

Záver - reflexia:

Spoločné zhodnotenie cvičenia. Žiaci uvádzajú, prečo zvolili cestu, na ktorú sa vybrali a keby mali znovu možnosť vybrať si, či by zmenili a prečo. Hodnotia cvičenie – čo sa im páčilo/nepáčilo, čo nové si uvedomili, čo by zmenili alebo doplnili.

Aktivita 3

Ciel': Žiaci dokážu vysvetliť prenesený význam tvrdení, zdôvodniť ich pravdivosť a význam ich používania.

Pomôcky: tabuľa, fixky/kriedy, kartičky s odpoveďou áno/nie, napísané slovné spojenia, klobúk (popr. škatuľka, vrecúško) na vyberanie papierov so slovnými spojeniami

Personálne zabezpečenie: pedagóg a asistent

Postup:

a) Žiaci s pedagógom sedia v kruhu. Pedagóg prečíta príbeh Planéta z knihy Malý princ (Príloha č. 1). Ak už žiaci absolvovali prvú alebo druhú aktivitu, zreprodukuje obsah príbehu.

b) Žiakom sa rozdájú kartičky s odpoveďami áno/nie. Pedagóg položí otázku, či je pravda to, čo tvrdil Malý princ, že „když jde člověk stále rovně, daleko nedorazí...“

Asistent napíše toto tvrdenie na tabuľu, pod neho napíše Áno, Nie.

Žiaci, ktorí si myslia, že je to pravda, dvihnú zelené kartičky, na ktorých je napísané Áno, tí, ktorí si myslia, že nie, dvihnú zelenú kartičku, na ktorých je napísané Nie. Asistent spočíta odpovede a pod Áno, Nie na tabuli napíše číslu zodpovedajúcu počtu príslušných odpovedí.

Žiaci argumentujú, prečo si myslia, že tvrdenie je/nie je pravdivé. Ak sa javí, že niekto zo žiakov nerozumie význam toho tvrdenia, ostatní žiaci ho vysvetlia.

Po ukončení argumentácie sa učiteľ spýta, či niekto zmenil svoje presvedčenie, či ich niektorý argument presvedčil k zmene, a teda nech znovu zdvihnú všetci kartičky. Asistent opäť spočíta odpovede a zodpovedajúce číslu napíše na tabuľu pod Áno/Nie.

c) Aktivita pokračuje analogicky uvedením niekoľkých ďalších tvrdení, ktoré majú prenesený význam – ustálených slovných spojení (Príloha č. 2). Všetky slovné spojenia môžu byť napísané na lístkoch, lístky sa dajú do klobúka a jeden žiak vytiahne jedno ustálené slovné spojenie. Asistent zapíše slovné spojenie na tabuľu a pokračuje sa analogicky ako pri prvej úlohe.

Je potrebné, aby sa pedagóg uistil, či počas argumentácie všetci žiaci porozumejú významu. Môže sa stať, že niekto zmení svoje presvedčenie preto, že ho ovplyvnil argument, ktorý povedal niekto zo skupiny, ale môže

nastať aj situácia, že presvedčenie sa zmení po tom, čo žiak pochopil, že si spojenie vysvetľoval inak. Pedagóg vyzýva žiakov, aby ako argumenty využívali príklady zo života.

Ak niekto zo žiakov zmení svoje presvedčenie/kartičku, môže zdôvodniť, prečo tak urobil.

d) Žiaci zdôvodňujú, či je potrebné používať v jazyku takýto typ vyjadrení, popr. čo si myslia, prečo a ako tie vyjadrenia vznikli.

Záver - reflexia:

Žiaci zhodnotia aktivitu. Uvedú, čo sa im páčilo/nepáčilo, kedy narazili na problém, čo bolo ťažké, čo sa naučili, čo by zmenili, doplnili.

Aktivita 4

Ciel': Žiak objasní a zdôvodní, prečo sú informácie, ktoré zapísal, dôležité.

Pomôcky: tabule, fixky/křída, archy papírú se síti čtverečkú – alfaboxy, náučný text pro každého žáka, psací potřeby

Postup:

Žiaci sedia v kruhu alebo za stolmi. Pedagog dá každému žiakovi papier s textom (Príloha č. 3) a určí čas, za aký si má každý žiak text prečítať sám. Po uplynutí času sa žiaci rozdelia do dvojíc. Bude použita metoda alfabox, ktorá slouží na zpracování informací z textu.

Každá dvojice dostane arch papíru se síti čtverečků – boxů. V každém čtverečku je napsáno písmeno podle abecedního pořadí (v případě hlásek c, s, z se napíšu také č, š, ž apod.). Úkolem žáků je najít v textu klíčová slova, která začínají na každé písmeno abecedy (v případě, že nejsou slova k danému písmenu, nebo jich je málo, písmena se sdruží do jednoho čtverečku, např. V + X, Y + Z + Ž apod.). Klíčová slova se zapisují do tabulky - mřížky spolu s informací, která o nich platí a je důležitá. V každém čtverečku („boxu“) je jenom jedna informace. Podle podmínek – času, textu, počtu žáků apod. může mít každá dvojice jen několik písmen, ale mohou mít i všechna písmena.

Na tabuli jsou napsány pokyny pro každou dvojici:

- informace hledám v textu,
- píšu celou informaci, kterou si chci pamatovat, nikoli jen pojem/slovo,
- volím a napíšu vlastní formulaci,
- dané písmeno ve slově zvýrazním,
- slovo s daným písmenem nemusí být na prvním místě ve větě,
- usiluji se vyplnit každý čtvereček,
- jedno písmeno můžu vynechat.

Při práci se žáci dívají do textu, nahlas si můžou přeříkávat důležité informace, přeformulovávat je do podoby souvislé věty, podtrhávat si důležitá fakta v textech a zapisovat vše do tabulky.

Žákům se stanoví čas a po jeho vypršení každý představí svůj alfabox. Úkolem je argumentovat, proč jsou informace, které dvojice vybraly,

důležité. Ostatní hodnotí, jestli je formulace správná, jestli je informace podstatná a důležitá.

A Extrovert býva agresivním typem temperamentu.	B	C, Č	D
E, F	G	H, Ch	I, J
K	L	M	N
O	P, Q Podle p ostojú se osobnosti dělí na extroverty a introverty.	R, Ř	S, Š
T	U	V, W, X	Y, Z, Ž Na utváření osobnosti se podílí i z ájmová činnost.

Záver - reflexia

Žiaci si sadnú do kruhu a zhodnotia, čo sa naučili. Jednak sa vyjadria k tomu, či sa naučili niečo z informácií, ktoré spracovávali a jednak, či sa naučili niečo počas práce vo dvojiciach. Povedia, čo bolo v aktivite pozitívne, čo negatívne, čo by zmenili alebo upravili.

Aktivita 5

Ciel': Žiak formuluje a zdôvodňuje kritériá tvrdení.

Pomôcky: obrázky, papiere, písacie potreby

Postup:

a) Žiaci sedia v polkruhu, pred nimi (na zemi alebo na tabuli) sú vedľa seba uložené rôzne obrázky. Nad všetkými obrázkami je jeden nápis: Je dobrý čas (na)... Úlohou každého žiaka je pod každý obrázok doplniť vetu, ktorá sa tam hodí. Žiaci dostanú papiere a písacie potreby, pod každý obrázok dá každý zo žiakov svoje napísané tvrdenie.

Je dobrý čas (na)...

Písanie poézie
Žatvu

Svadbu
Večeru

Na módnú prehliadku
Ísť spať

Odchod
Brigádu

Variant aktivity

Na obrázkoch budú rôzne tváre a úloha žiakov bude dopísať, čo by ktorá tvár doplnila vo vete ***Je dobrý čas (na)...***

naháňačku
súrodencu

výpoveď
súboj

rozhovor
sadiť zemiaky

zmenu zamestnania
pohárik

b) Keď všetci uložia svoje nápady, každý zdôvodní, prečo napísal svoje tvrdenia.

c) Po ukončení zdôvodnení diskutujú žiaci o tom, čo znamená dobrý čas na niečo, popr. čo znamená slovo dobrý.

Záver - reflexia:

Žiaci zhodnotia aktivitu, povedia, čo im robilo problémy, čo ich bavilo, čo nové si z aktivity odnášajú.

Aktivita 6

Ciel': Žiaci vedia utvoriť otázky a predpoklady k prečítanému textu.

Pomôcky: text, papiere, písanie potreby

Postup:

Žiaci sedia v kruhu. Nahlas sa prečíta text bájky od Ezopa (Príloha č. 4). Po prečítaní dostanú žiaci za úlohu napísať po tri otázky k textu. Každú otázku napíšu na samostatný papier.

Všetky napísané otázky položia na zem. Každý prečíta svoju otázku.

Po prečítaní otázok nasleduje ich klasifikácia. Utvoria sa dve skupiny – otvorené a zatvorené otázky. Pedagóg vysvetlí, aké sú zatvorené a aké otvorené otázky (zatvorené majú odpoveď áno/nie alebo jednoslovnú odpoveď, ktorá má jasnú pravdivostnú hodnotu; na otvorené otázky sa nedá odpovedať áno/nie ani jednoslovne, ide o otázky, ktoré si vyžadujú vysvetľovanie a diskusiu). Keď majú otázky roztriedené, odpovedajú na zatvorené otázky. Odpovede by sa mali nachádzať v prečítanom texte.

V ďalšej časti sa žiaci pokúsia charakterizovať otázky, ktoré nie sú zatvorené. Napríklad určujú, ktoré otázky v sebe skrývajú ďalšiu otázku, ktoré sú založené na predpokladoch, ktoré otázky sú vhodné na diskusiu. Otázky, ktoré v sebe skrývajú ďalšiu otázku, sú napríklad: Prečo chcela byť vrana rovnaká ako labute? Otázka vo vnútri je, či vrana chcela byť ako labute. Ak je odpoveď áno, otázka môže zostať v takej formulácii, ako je napísaná. Ak by však bola otázka Kedy si začala vrana bieliť perie, bola by vo vnútri otázka, či si vrana bielila perie. Odpoveď však nie je áno, preto nemožno na túto otázku odpovedať. Sú to otázky, ktoré skrývajú predpoklady – tie sú buď pravdivé, alebo nepravdivé.

Žiaci vyčlenia otázky, ktoré obsahujú pravdivé a nepravdivé predpoklady. Tie s nepravdivými predpokladmi preformulujú.

Nasleduje identifikácia ďalších otázok – napríklad ak jedna opytovacia veta obsahuje dve otázky, napríklad Komu sa chcela vrana podobať a čo pre to robila? Takúto otázku treba rozdeliť na dve. Iný typ nesprávne položenej otázky, na ktorú sa nedá odpovedať, je zloženie z dvoch otázok, napr. Bývala vrana pri rieke a chcela sa podobať labutiam? Opäť ide o dve otázky, ale prvá má odpoveď nie a druhá áno.

Po klasifikácii a preformulovaní otázok vyberú žiaci tie, ktoré sú otázky, na ktoré nepoznáme jednoznačnú odpoveď a je potrebná diskusia.

Záver - reflexia

Žiaci skonštatujú, na ktorú otázku by chceli diskutovať a prečo. Zhodnotia aktivitu – jej klady a zápory, povedia, čo im aktivita priniesla.

Aktivita 7

Ciel': Žiaci vedia rozpoznať otázku obsahujúcu predpoklad, ktorý je predsudkom

Pomôcky: papiere, písacie potreby

Postup:

a) Na základe poznatkov o druhoch otázok dostanú za úlohu vytvoriť päť otázok, ktoré obsahujú predpoklady, napr. Ako sa dostali lupiči do našej školy? Prečo sú všetci mohamedáni teroristi? Prečo mi všetci závidia, že mám dobré známky?

b) Potom žiaci určia, ktoré z otázok obsahujú predsudok. Medzi otázkami je otázka obsahujúca predsudok: Všetci mohamedáni sú teroristi.

c) Nasleduje úloha, aby sa žiaci vyjadrili, čo je predsudok.

d) Ďalšou úlohou je určovanie, ktoré tvrdenia sú predsudkami a ktoré nie, napr.:

- ❖ Zuzka bola výborná žiačka, určite bude taká aj jej sestra.
- ❖ Včera si bola chorá, dnes tú písomku nemôžeš dobre napísať.
- ❖ Keď majú susedia taký veľký dom, určite niekde prišli k peniazom nečestne.
- ❖ Vyzerá ako žobráčka, určite bude mať nízke IQ.
- ❖ Včera nám trvala cesta tri hodiny, určite to dnes zvládneme za 2,5 hodiny.

Žiaci hľadajú spoločné znaky pre predsudky. (Předsudek je přisuzování vlastností – většinou negativních lidem dopředu, aniž bychom je znali. Někdy je předsudek definován jako negativní stereotyp. Předsudek obsahuje záporné hodnocení nebo odsouzení a je projevem negativního vztahu..)

Záver – reflexia:

Žiaci zhodnotia, čo bolo na aktivite nové, čo kladné a záporné. Zhodnotia svoju aktivitu, kto bol viac, kto menej aktívny a čo si myslia, prečo.

Riešenie problémov

Pri rozvoji kompetencie riešenia problémov žiak vníma a sleduje problémové situácie v škole a vo svojom najbližšom okolí, adekvátne svojej úrovni navrhuje riešenia podľa svojich vedomostí a skúseností z danej oblasti.

Pri riešení problémov hľadá a využíva rôzne informácie, skúša viaceré možnosti riešenia problému, overuje správnosť riešenia a osvedčené postupy aplikuje pri podobných alebo nových problémoch, pokúša sa problémy a konflikty vo vzťahoch riešiť primeraným (chápavým a spolupracujúcim) spôsobom.

Kompetence pro řešení problémů je chápána jako připravenost a schopnost jednotlivce převzít v přiměřeném rozsahu odpovědnost nebo spoluzodpovědnost, zpracovávat samostatně informace, plánovat výsledky, dokumentovat a shrnovat; systematickými postupy a prozíravým myšlením optimalizovat průběh prací.

Aktivita 1

Ciel': Žiak navrhne riešenie problému.

Pomôcky: tabuľa, písacie potreby

Postup:

Žiaci sedia v kruhu, pedagóg zadá úlohu:

a) Vašou úlohou je pomôcť učiteľovi v príprave školského výletu. Poznáte miesto, kam máte doraziť a čas, keď máte doraziť najneskôr. Máte zistiť informácie o čo najlacnejšom a najrýchlejšom presunutí sa zo školy na miesto výletu. Informácie potrebuje učiteľ do troch hodín, ale v škole práve nefunguje internet.

b) žiaci majú čas na premyslenie, po uplynutí času každý povie svoj návrh a napíše ho na tabuľu.

c) Žiaci spoločne zhodnotia, ktorý riešenie je najlepšie a prečo.

Záver - reflexia

Žiaci zhodnotia, ako sa im páčila aktivita, čo by urobili v tejto aktivite inak.

Aktivita 2

Ciel': Žiak navrhne iné riešenie na problémovú situáciu.

Pomôcky: text na čítanie, papiere, písacie potreby

Postup:

a) Žiaci sedia v kruhu. Učiteľ alebo niektorý zo žiakov prečíta príbeh (Príloha č. 5).

b) Po prečítaní príbehu sa učiteľ spýta, aký problém riešil žabiak Žbluňk. Žiaci dostanú za úlohu hľadať ďalšie riešenia problému, ktorý vznikol Žbluňkovi, to znamená, ako by vyriešili situáciu, keby boli na Žbluňkovom mieste. Každý žiak napíše svoje riešenie na tabuľu a povie, prečo si myslí, že je to dobré riešenie.

c) Spoločne sa zhodnotia návrhy. Žiaci priradia jeden bod riešeniu, ktoré sa im najviac páčilo.

Záver - reflexia:

Žiaci zhodnotia, či sa im páčil čítaný text a prečo. Potom sa vyjadria k aktivite - či sa im páčila, čo nové im priniesla, čo by zmenili.

Aktivita 3

Klávesnice

Ciel': Žiaci riešia problém v konkrétnej situácii pri rešpektovaní pravidiel a časového limitu

Pomôcky: obdĺžniky v rozměrech 20 x 15 cm (z pevného papíru, „přeglejky“ nebo umělé hmoty) s čísly od 1 do 30; 30 m dlouhé lano nebo barevná šňůra

Prostředí: Rovná plocha bez překážek (hřiště, louka, tělocvična) s vyznačeným obdélínikem 10 x 5 m; v obdélíniku jsou nepravidelně rozložené malé obdélíniky s čísly alespoň 80 cm od vyznačených hranic. Nejméně 10 m od obdélíniku je startovní čára.

Personálne zabezpečenie: aspoň dva rozhodčí (na sledování chyb)

Postup:

Žáci se rozdělí aspoň do dvou družstev (podle celkového počtu žáků) a dostanou úkol:

Vaše družstvo představuje vysoce trénovaný antivirový tým, který má v co nejkratším čase uskutečnit kontakty na třiceti místech obrovské klávesnice a odvirovat počítač. Činnost je však řízena určitým programem, který zadává sled a druh operací. Skupina se musí dotknout jakoukoli částí těla všech čísel v pořadí od jedné do třiceti. Na klávesnici (ve vymezeném prostoru) smí být jen jedna osoba. Úkolem je dosáhnout do nejlepšího času během 5 pokusů v časovém limitu 30 minut.

Zadání a plánování akce probíhá v takové vzdálenosti, že nikdo nevidí na rozložená čísla.

Čas se měří od překročení startovní linie prvním běžcem do návratu posledního. Mezi pokusy se nesmí chodit ke „klávesnici“. Za každé porušení pravidel (dotek v nesprávné posloupnosti, více než jedna osoba na klávesnici) je družstvo trestáno 10 sekundami.

Variace:

- * Můžeme prodlužovat vzdálenosti startovní linie od pracovního pole.
- * Aktivita může být uskutečněna jako štafeta jednotlivců.
- * Čísla zaměníme za písmeny nebo písmeny uspořádanými ve slova.
- * Na každý pokus je množné změnit složení týmu.

Závěr - reflexe:

Žáci se zamýšlí nad tím, co se řešením zadaného úkolu sledovalo. Přišli s nápady stejní žáci, nebo se ukázali další řešitelé? Byla šance proto, aby se do řešení zapojili všichni? Kde ve výuce by se hra mohla využít? Jaká pravidla by se měla ještě vyzkoušet? Jak by se mohla hra obměňovat?

(Neumann, 2007)

Aktivita 4

Ulička důvěry

Cíl: Odhadnout situaci, probudit důvěru a posílit odvalu

Prostředí: rovná plocha (hřiště, tělocvična, louka, polní cesta...)

Postup:

Skupina vytvoří dvě řady proti sobě ve vzdálenosti asi 80 cm. Vznikne ulička důvěry. Vyzveme prvního dobrovolníka, aby se postavil asi 15 m před dvojice. Má za úkol proběhnout uličkou a udržte si stejnou rychlost, jakou běžel před ní. Problém je v tom, že všichni, kteří tvoří uličku, předpaží, a tím uzavřou průchod. Otvírají ho zvedáním paží až těsně před běžcem.

Před startem se běžec ptá celé skupiny na její připravenost, skupina odpovídá: „Jsme připraveni, můžeš běžet!“ Běžec se rozbíhá, nabírá rychlost, a když se dostane do těsné blízkosti, zvednou ruce první dvojice a vlna zvedajících se paží proběhne až na konec uličky.

Po doběhnutí si každý zhodnotí svůj pokus a svědkové potvrdí, zda v uličce zpomalil, nebo ne.

První pokus se může provést rychlou chůzí, neboť se všichni musí naučit rychle a včas vzpažovat – otevírat průchod uličkou důvěry.

Variace:

* Rozšířit uličku a nechat probíhat dvojice držící se za ruce.

Závěr – reflexe:

Žáci si vyměňují svoje pocity. Podělí se s tím, co prožívali, jak se jim běželo. Vyjádří, jestli důvěřovali spolužákům a proč. Vyjadřují, jestli je něco překvapilo na sobě samých, na vlastním chování nebo na chování druhých. Uvedou, co bylo pro ně výzvou. Kdyby se mezi žáky objevil případ, že někdo nechce proběhnout uličkou, vyjádří, proč a jak by mu mohla skupina pomoci. V závěru zkouší hledat podobnost některých reálných situací v životě.

Aktivita 5

Analýza silových polí

Cíl: Žáci dokážou zformulovat, jak si představují fungování své třídy (skupiny) a identifikují slabé a silné stránky momentálního stavu

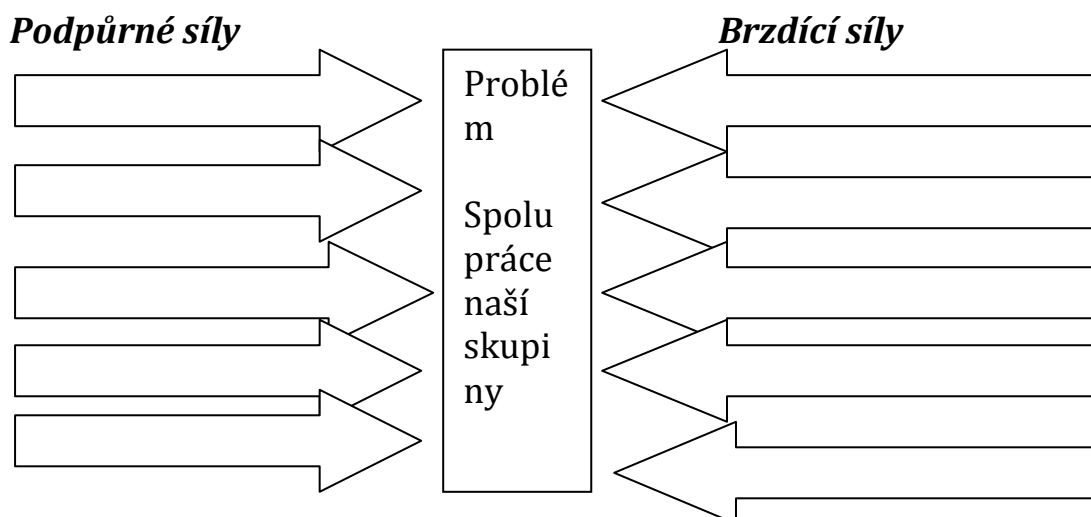
Pomůcky: tabule, fixy/křída, papíry, psací potřeby

Postup:

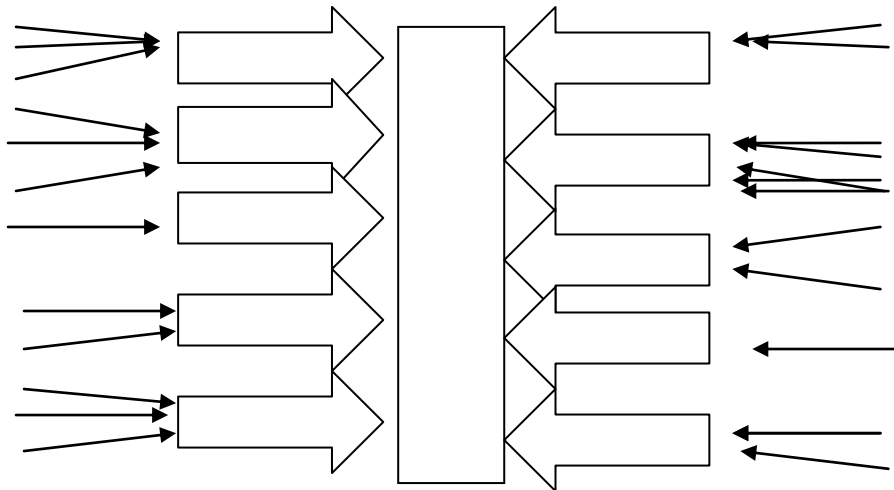
- a) Žáci se rozdělí do dvou (tří) skupin.
- b) Pedagog zadá úkol: Vyberte si problém ve vaší třídě (skupině), který podle vás skutečně potřebuje vyřešit. Jestli je to možné, měl by to být problém, který se vás významně týká, anebo byste jeho vyřešením dosáhli výrazného zlepšení. Současně by měl mít možné řešení, i když může být značně složité. Žáci pracují na hledání jedné problematiky. Když už vědí, o jaký problém se jedná, učitel zadá další úkoly:

c) Teď se budete pokoušet problém vyřešit. Při jeho řešení postupujte podle následujících kroků:

1. Identifikujte problém tak, jak ho vidíte v současnosti a písemně ho popište.
2. Definujte problém v termínech
  - (a) současné situace a
  - (b) situace, kterou byste chtěli docílit vyřešením problému.
3. Sestavte seznam sil a vlivů, které odporují a jdou proti požadované změně a sil a vlivů, které požadovanou změnu podporují. Tyto síly se mohou vztahovat k lidem, penězům, času, externím faktorům, atd. – všechno, co by vám mohlo pomoci anebo zabránit změně. Při identifikaci těchto sil je vhodné být přesný a konkrétní a je dobré síly zakreslit obrázku silových polí.

4. Podtrhněte ty síly, které se zdají být nejvýznamnější.
5. Diskutujte ve skupině, proč jsou negativní síly silné, co je jejich příčinou, jak se projevují...
6. Pro každou podtrženou sílu působící proti změně sestavte seznam činností, které by mohly redukovat anebo eliminovat danou sílu.
7. Pro každou podtrženou sílu podporující změnu sestavte seznam činností, které by mohly zvýšit účinek a vliv síly na požadovanou změnu.

8. Určete nejvhodnější a nejpravděpodobnější kroky, které byste měli realizovat pro vyřešení problému; identifikujte dostupné zdroje, které k tomu potřebujete.
9. Důkladně si ověřte navržené kroky a sestavte je do pořadí s tím, že vynecháte ty, které nevyhovují vašim celkovým cílům.

Závěr a reflexe:

Každá skupina představí svůj projekt. Na závěr se žáci podělí s tím, jak se jim líbila aktivita, co jim přinesla, co by změnili, s čím si nevěděli poradit.

Aktivita 6

Pětkrát proč

Cíl: Žáci dokážou odhalit příčinu problému a diskutovat o možných řešeních

Pomůcky: tabule, papír, psací potřeby

Postup:

a) Žáci se rozdělí do dvojic. Každá dvojice napíše na papír problém, na který naráží buď doma, nebo ve škole, nebo v jiném prostředí a situaci. Když mají všechny dvojice problémy pojmenovány a zapsané, sednou si do kruhu, papíry položí před sebe.

b) Každá dvojice představí svůj problém, ostatní se vyjadřují, jestli je to dobře zformulované. Když ne, společně problém přeformulují a zároveň sledují, jestli se některé problémy neopakují. Ty pak mohou dát k sobě.

c) Napsané problémy seřadí podle abecedy vedle sebe.

d) Postupně vyberou podle abecedy každý problém a usilují se hledat příčiny. Kde každému položí otázku proč a snaží se, aby těch otázek bylo pět. Kdo má promyšlenou otázku, přihlásí se a představí jí, ostatní zhodnotí, jestli je to správná otázka. Autor jí napíše na papír a položí pod problém. Pod každým problémem je nakonec napsaných po 5 otázkách začínajících Proč.

e) hlasováním vyberou jednu otázku, kterou chtějí vyřešit, nebo ke které chtějí diskutovat.

V diskuzi dodržují pravidla – kdo chce mluvit, musí se přihlásit, neskáče se do řeči, reaguje se na sebe, nevysmíváme se...

Závěr – reflexe:

Žáci se podělí se svým prožíváním během aktivity, řeknou, jestli jim aktivita pomohla v rozhodování a přemýšlení, co se jim líbilo, co by změnili.

Aktivita 7

Ishikawův diagram (Diagram příčin a následků = Diagram rybí kostry)

Pomůcky: tabule, velký papír, popřípadě flipchart a flipové papíry, fixky, možno využít barevné papíry, barevné fixy, sirky, přírodní materiál...

Postup – popis metody:

Grafu/metodě se říká rybí páteř proto, že po dokončení připomíná kostru ryby. Je to konvergentní metoda. Grafy typu rybí páteře umožňují oddělit příčiny od důsledků a skupinám pomáhají vidět problém v jeho celistvosti. Mnoho problémů získá naprosto odlišnou perspektivu poté, co na ně nahlédneme tímto způsobem. U příčin, které se dříve jevily jako ústřední, náhle význam jakoby zmizí, když skupinová analýza přivede na světlo jinou, opravdu klíčovou příčinu. Nejčastěji se používá pro identifikaci všech možných příčin nějakého problému.

Žáci se rozdělí do 2 – 3 skupin. Dostanou za úkol přemýšlet o problému, který vznikl jako důsledek v prostředí školy (selhává internet, chybí skříňky na osobní potřeby, v jídelně není vlídné prostředí...)

1. krok. Zapsání důsledků na pravou stranu (do hlavy ryby) velkého listu papíru.

V této fázi je důležité zajistit, aby skupinou zvolený důsledek byl formulován co nejpřesněji. Čím obecnější zadání, tím obecněji vyznívají příčiny, a tím se často znesnadňuje uchopení problému.

2. krok. Zakreslení hlavních žebér ryby a zapsání názvů hlavních problémových oblastí. Existuje šest oblastí, které odpovídají většině situací, s nimiž se setkáváme, a všechny by měly být na listu zahrnuty:

- a) Lidé a vše, co s nimi souvisí.
- b) Prostředí, v němž se pracuje, včetně tepla, zimy, průvanu, polohy při práci ve třídě i mimo ni atd.
- c) Metody práce.
- d) Škola, kde jsou zahrnuty takové věci jako tělocvična, počítače, jazykové učebny atd.
- e) Vybavení jako nástroje pro výuku, pracovní oblečení v dílnách, kancelářské potřeby, registratury atd.
- f) Materiál (např. používaný při výuce).

3. krok. Sestavování grafu. Skupina si připomene pravidla brainstormingu a napíše je na viditelné místo, případně už pravidla jsou někde vyvěšena a pedagog jenom připomene, že tuto metodu musí žáci využít. Každá skupina musí mít zapisovatele.

4. krok. Skupina využije pravidla a postupy brainstormingu k vytvoření seznamu příčin vztahujících se k dříve napsanému důsledku. Právě v tomto bodu postupu se zapisovatel potřebuje soustředit na to, aby umístil myšlenky do grafu na správné místo, jelikož členové je budou vyvolávat bez ohledu na pozadí šesti oblastí. Úkol zapisovatele může převzít asistent pedagoga. Nelze zařadit nápad prostě tak, kde se to zdá být nejsamozřejmější.

5. krok. Necháme čas, aby bylo možné na nějakou chvíli si nechat uležet myšlenky z grafu. Například si na deset minut skupina sedne a probere souvislost končeného grafu. Popřípadě se list papíru vyvěsí na stěnu v období mezi setkáními, aby se mohl promyslet během týdne.

6. krok. Analyzuje se celý graf. Skupina by se měla podívat na analýzu a zjistit, které myšlenky nebo skupiny myšlenek „vykukují“ z papíru. Jen několik příčin stojí s největší pravděpodobností za většinou důsledků a právě tyto příčiny nyní skupina hledá. V tomto momentu ještě nemá shromážděné údaje a využívá své znalosti a zkušenosti, aby určila, na které podstatné oblasti je třeba se zaměřit.

7. krok. Skupina definuje příčiny, na které je třeba se zaměřit. Vyhledává kroky k jejich odstranění.

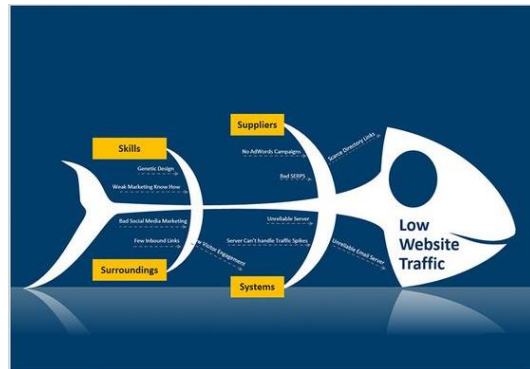
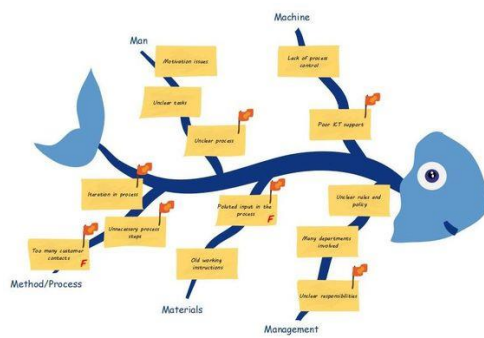
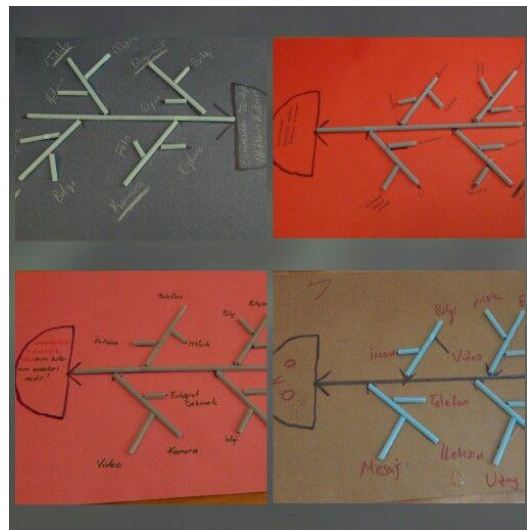
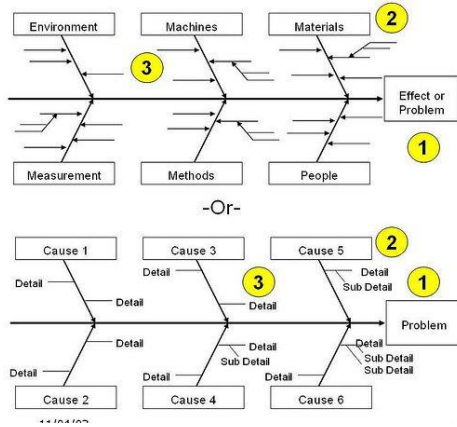
Závěr:

Skupinky představí svojí práci – jednak problém a jednak příčiny, které poznaly. Pak navrhnou řešení a další se k jejich řešení vyjadřují. Po představení všech skupin se dohodnou, který problém budou řešit jako první a pustí se do jeho realizace.

Reflexe:

Žáci zhodnotí závažnost i obtížnost metody, kterou využili. Sdělí své prožívání, řeknou, co jim šlo obtížně, co bylo dobré, co se jim líbilo, co by změnili.

Ukázky vypracovaných grafů:

Kreatívne myslenie

Vlastnosťami *kreatívneho myslenia* sú originalita, produktivita, predstavivosť, fantázia, nezávislosť, experimentovanie, expresivita, seba prekročenie, vynaliezavosť, celistvosť a pod. Kreatívne myslenie hľadá nové perspektívy, pohľady, predstavuje si a identifikuje dôsledky argumentov; využíva analógie, metafory, prirovnania, hľadá súvislosti aj alternatívy, skúma problém z viacerých perspektív. Kreatívne myslenie je vlastne myšlienkovým experimentom.

V kreatívnom myslení vznikajú nové nápady ze starších zdrojů (informácií a znalostí), ktoré jsou následně přetvářeny. Čím více má člověk znalostí, tím větší je pravděpodobnost tvořit množství nových myšlenek. Kreativní myšlenky jsou protikladem rutinních myšlenkových cest, ale nová myšlenka musí být připojena na rutinní myšlení, protože izolovaná myšlenka může být nová a originální, ale není kreativní.

Kreativita může být umělecká a kognitivní. Výsledkem kognitivní kreativity je nové řešení problému, přičemž je nutné zapojení kritického myšlení.

Kreativní myšlení je spojené s rozvojem slobody v myslení, uvažovaní, odhaľovanie vlastnej identity a neopakovateľnosti, pričom sa neustále berie do úvahy kontextovosť situácií, ako aj to, že so slobodou myslenia a realizáciou kreatívnych myšlienok je spojená zodpovednosť.

Při rozvoji tvořivého myšlení žáků se nehodnotí nápady ihned. Nejprve je dobré je zachytit a teprve potom se začnou třídit, případně se z nich vybírá. Platí to jak při samostatném, tak při skupinovém řešení jakéhokoliv problému. Je potřeba podporovat jistotu toho, že se děti nemusí bát vyslovit jakýkoliv nápad s tím, že by se jim za něj někdo vysmíval. Tuto zásadu lze naplňovat například důsledným oddělováním fáze vymýšlení nápadů na určité téma a následné fáze výběru z těchto nápadů.

Aktivita 1

Ciel': Odhadnúť na základe riešenia problému jeho závažnosť.

Pomôcky: text príbehu, tabuľa, fixky/krieda

Postup:

a) Žiaci sedia v kruhu, každý dostane do ruky text s príbehom (Príloha č. 5), každý si text prečíta potichu.

b) Po prečítaní príbehu zreprodukuje obsah tak, že začne jeden žiak, pokračuje ten, ktorý sedí vedľa neho atď.

c) Po reprodukcii príbehu napíše na tabuľu, aký problém sa v ňom rieši (Hľadá sa stratený gombík).

d) Pedagóg zadá úlohu, aby každý našiel aspoň jeden dôvod, prečo riešil Žbluňk problém práve takto, teda prečo mu tak záležalo na tom, aby našli jeho stratený gombík. Žiaci si pripravujú aj odpoveď na to, prečo si to myslia.

Kto má pripravenú odpoveď, napíše si ju. Keď majú všetci, predstavia svoje hypotézy ostatným (napr. gombíky mu vyrobila a poprišivala stará mama, ide o originalitu a o citový vzťah k starej mame; rovnaký gombík sa už nedá kúpiť a na výmenu vrtných gombíkov nemá peniaze...).

Na záver zhodnotia, ktoré tvrdenie sa im páčilo a prečo.

Záver - reflexia:

Žiaci zhodnotia, ako sa im aktivita páčila, čo im robilo problémy, čo by zmenili.

Aktivita 2

Ciel': Žiak vie použiť porekadlo v nezvyčajnom kontexte.

Pomôcky: klobúk, papiere s napísanými porekadlami, papiere, písacie potreby

Postup:

Žiaci sa rozdelia do dvojíc alebo malých skupín. Jeden zo žiakov vyberie z klobúka dve porekadlá (Príloha 6). Spoločne vysvetlia, kedy, v akých situáciách sa tieto porekadlá používajú.

Úlohou skupín bude zmeniť niektoré slovo v každom z dvoch vybraných porekadiel a vymyslieť novú situáciu tak, aby sa na ňu vzťahovalo nové „porekadlo“. Porekadlá aj situácie si zapíšu. Keď majú všetky skupiny vymyslené situácie, predstavia ich ostatným. Ak majú problém so zmenou niektorého porekadla, vymyslia aspoň jednu situáciu.

Analogicky sa pokračuje po vybratí ďalších dvoch porekadiel.

Po predstavení situácií všetci zhodnotia, či sa naozaj tieto porekadlá vzťahujú na uvedené situácie a či je to tvorivý prístup.

Záver - reflexia:

Žiaci sedia v kruhu, zhodnotia, čo bolo počas aktivity spojené s kreatívnym myslením, ktoré nápady sa im zdali najlepšie, čo nové sa dozvedeli, ako ich aktivita obohatila a čo by zmenili.

Aktivita 3

Návazná kresba

Cíl: Žák dotvoří kresbu tak, aby souvisela s původní.

Pomůcky: tabule, fixy/křída

Postup:

Pedagog nebo jeden z žáků nakreslí na tabuli jakýkoliv tvar a vyzve žáky k tomu, aby postupně přistupovali k tabuli a jakýmkoliv způsobem na daný tvar navazovali. Je nutné, aby šlo o navázání. Platí přitom pravidlo, že nikdo nesmí být u tabule déle než 5 vteřin.

V případě menší skupinky se žáci vystřídají dvakrát.

Následně žáci vymýšlí analogickou aktivitu. Dávají návrhy na analogickou aktivitu a společně vyberou, která je nejlepší a tu pak zrealizují.

(Dubec, 2007)

Závěr - reflexe:

Žáci zhodnotí, jak se jim aktivita líbila, vyjádří, co si myslí, nač je dobrá a jestli je to tvořivá aktivita.

Aktivita 4

Co uděláme pro katastrofu?

Cíl: Žák dokáže vymýšlet tvrzení protikladné tomu, co se běžně v životě očekává.

Postup:

Učitel vyzve žáky k tomu, aby sdělovali co nejvíce nápadů na nějakou „paradoxní“ otázku, například:

- Jak to udělat, abychom neměli prázdniny?
- Jak to udělat, aby se mnou nikdo nekamarádil?
- Jak se budeme připravovat na zkoušku tak, abychom určitě nic neuměli?
- Co uděláme na naší škole pro to, abychom se zbavili všech žáků?
- Co uděláme pro to, abychom se s každým člověkem začali hned hádat?
- Jak zařídíme, aby se všichni lidé chovali neekologicky?
- Jak zařídíme, aby se dobří žáci přestali učit?
- Jak to udělat, aby se nikdo nikdy nikomu neomluvil?
- Co bychom mohli udělat proto, aby byli všechny děti smutné z toho, že budou prázdniny?

Po skončení vyzve učitel žáky, aby si sami odpověděli na otázku, co z toho sami (občas) dělají. Kdo chce, může se podělit.

(Dubec, 2007)

Závěr – reflexe:

Žáci zhodnotí aktivitu, řeknou, jak se cítili, co bylo náročné, co bylo lehké a co se naučili.

Aktivita 5

Co by bylo, kdyby nebylo

Cíl: Žák dokáže posoudit důsledky neexistenci jistých věcí

Pomůcky: přehrávač, tabule, fixy

Postup:

a) Žáci si vyslechnou písničku J. Nohavici Starý muž (Příloha č. 7).

b) Následně učitel vyzve žáky, aby vymýšleli slovná spojení, resp. podstatná jména k přídavnému jménu starý, stará, staré, staří, např. starý muž, stará žena, staré rádio, staré moudrosti, stará knížka, staré víno, stará písnička, starý dom, starý chléb, staré mince...

Každý vymyslí alespoň tři spojení, které mu napadnou a jeden žák – nebo pedagog – zapisuje slovná spojení pod sebe na tabuli.

c) Když skončí s nápady, pedagog napíše nad všechna spojení velkým písmem s dvojtečkou *Co by bylo, kdyby nebylo*:

Úkolem žáku je vymýšlet důsledky ke každému spojení.

d) V závěru zhodnotí, které nápady se jim líbili a uvedou, co by bylo pro ně těžké přijmout (nebo co si nedovedou představit, že by nastalo) a zdůvodní, proč.

Závěr – reflexe:

Žáci zhodnotí, jak se jim aktivita líbila, co jim šlo těžko, a uvedou, co myslí, na co je taková aktivita dobrá.

Aktivita 6

Vždycky takové

Cíl: Vymyslet co nejvíce otázek a jednoznačných odpovědí na ně, vědět argumentovat.

Pomůcky: papír, psací potřeby

Postup:

Jeden z žáků položí otázku Co je vždycky... a ostatní píšou odpovědi, které pak přečtou, například: Co je vždycky červené (odpověď: světlo na semaforu označující stop; krev všech tvorů...).

Po přečtení odpovědí (musí odpovědět všichni) se pedagog zeptá, jestli jsou všechny odpovědi „v pořádku“, jestli nepotřebují další ověřování.

Následuje nová otázka, kterou položí další žák, např. Co je vždycky větší než člověk? (Budova, garáž, žirafa...). Znovu následuje ověřování, jestli je to vždycky tak.

(Portmannová, 2004)

Závěr – reflexe

Žáci zhodnotí, jak se jim aktivita líbila, jestli bylo těžké tvořit otázky nebo odpovědi nebo uvažovat o ověřování a proč.

Aktivita 7

Spájení

Ciel': Žiak nájde spôsob, ako spojiť dve věci.

Pomôcky: vrecúško, rôzne materiálne predmety

Postup:

a) Učiteľ má vrecko, v ktorom je množstvo rôznych predmetov. Jeden žiak vytiahne jeden predmet, druhý žiak vytiahne druhý predmet. Predmety sa položia vedľa seba.

b) Úlohy:

Žiaci rozmýšľajú, ako sa dajú tie dva predmety spojiť.

Žiaci rozmýšľajú, čo môže byť výsledkom spojenia týchto dvoch vecí.

c) Nasleduje výber ďalšej dvojice predmetov a rovnaké úlohy.

Záver - reflexia:

Žiaci zhodnotia, ktoré zo spjení je nezmyselné, čo vnímajú ako tvorivé, novátorské. Zhodnotia, čo sa im páčilo, čo by zmenili, o čo ich obohatila aktivita.

Použité zdroje

- Analýza silových polí.* 2017. [online][cit. 2017-06-04]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/2805/analyza_silovych_poli.pdf
- DE SAINT-EXUPÉRY, A. 1989. *Malý princ.* Praha: Albatros.
- Ezopove bájky.* 2008. Bratislava: Junior.
- DUBEC, M. 2007. *Tvořivě řešíme praktické situace.* Praha: Odyssea. [online][cit. 2017-06-12]. Praha: Projekt Odyssea. Dostupné z: http://www.odyssea.cz/soubory/c_lekce/5_1.pdf
- CHYTKOVÁ, D. 2013. *Metody kritického a kreativního myšlení v informačním vzdělávání.* In *Informačné technológie a knižnice* 3/13. [online][cit. 2017-06-17]. Dostupné z: http://itlib.cvtisr.sk/archiv/2013/3/metody-kritickeho-a-kreativniho-mysleni-v-informacnim-vzdelavani.html?page_id=2525
- Ishikawův diagram.* 2017. [online][cit. 2017-06-17]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/2804/ishikawuv_diagram.pdf
- Metodický portál. Inspirace a zkušenosti učitelů.* 2017. [online][cit. 2017-06-15]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Kabinet/Ucebni_texty/Psychologie_pro_st%20%99edn%20%ad%20%a1koly/Osobnost_1._-_pojem_a_podstata%20%2c%20utv%20%a1%20%99en%20%ad%20%2c%20formov%20%a1n%20%ad
- NEUMANN, J. 2007. *Řešíme problémy a přijímáme výzvy.* Praha: Projekt Odyssea. [online][cit. 2017-06-17]. Dostupné z: http://www.odyssea.cz/soubory/c_lekce/10_1.pdf
- NÖLLKE, M. 2006. *Naučte se myslet kreativně.* Praha: Grada.
- PORTMANNOVÁ, R. 2004. *Hry pro tvořivé myšlení.* Praha: Portál.
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.* 2007. Praha: VÚP. [online][cit. 2017-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>
- Stereotypy a předsudky.* 2007. [online][cit. 2017-06-02]. Dostupné z: <http://www.czechkid.cz/si1230.html>
- STERNBERG, R. J. 2009. *Kognitivní psychologie.* Praha: Portál.

ŠAFRÁNKOVÁ, K. 2016. Jak začít s alfaboxem. *Kritické lístky*, X, 8, s. 2-4.

Zdroje použitých obrázkov

K aktivite 5 (kritické myslenie):

<http://wallpapercraft.net/field-wallpapers-hd/>
<https://sk.pinterest.com/pin/172755335677326084/>
<http://www.thesewingdirectory.co.uk/fabric-glossary/>
<https://barlog.blog.sme.sk/c/188692/Jmena-hloupych.html>

K aktivite 5 - variant (kritické myslenie):

<http://www.guoguiyan.com/face-hd-wallpapers.html>
<https://sk.pinterest.com/pin/344314333986485349/>
<https://sk.pinterest.com/explore/old-women/?lp=true>

K aktivite 7 - diagram rybí páteře (řešení problému):

<https://sk.pinterest.com/pin/511299363935860875/>
<https://sk.pinterest.com/pin/176625616617470152/>
<https://sk.pinterest.com/pin/93097917276664811/>
<https://sk.pinterest.com/pin/211950726191461793/>

Príloha č. 1 Planeta

Dlouho to trvalo, než jsem pochopil, odkud přichází. Zdálo se, jako by malý princ, který se mě stále na něco vyptával, moje otázky nikdy neslyšel. Všechno mi poznenáhlu objasnila jen slova náhodně pronesená. Tak když jsem poprvé spatřil mé letadlo (nebudu kreslit letadlo, je to pro mne příliš složité), zeptal se mě: „Co to je za věc?“

„To není věc. To létá. Je to letadlo... Moje letadlo.“ A byl jsem hrdý, že mohu říci, že létám.

A tu zvolal: „Jejda. Ty jsi spadl z nebe!“

„Ano,“ odpověděl jsem skromně.

„Jé, to je divné...“ A malý princ se roztomile zasmál. To mě hrozně pohněvalo. Chci, aby se mé nehody braly vážně. Potom dodal: „Tak ty taky přicházíš z nebe! Z které planety?“

Hned mi svitlo trochu světla do záhady jeho příchodu a rychle jsem se otázal: „Ty tedy přicházíš z jiné planety?“

Neodpověděl mi. Zavrtěl mírně hlavou a stále se díval na mé letadlo: „Pravda, na tomhle jsi nemohl přijít z moc velké dálky...“

A nadlouho se ponořil do snění. Potom vyndal mého beránka z kapsy a zabral se do pozorování svého pokladu.

Dovedete si představit, jakou zvědavost ve mně probudila jeho zmínka o jiných planetách. Pokusil jsem se proto dovědět se o tom více. „Odkud přicházíš, človíčku? Kde je to tvé doma? Kam chceš odvést svého beránka?“

Na chvíli se zamyslel a pak odpověděl: „Dobře, že jsi mi dal tu bedýnku, v noci to bude jeho domeček...“

„Ovšem. A budeš-li hodný, dám ti také provázek, abys ho mohl ve dne přivázat. A kolík.“ Zdálo se, že tento návrh malého prince zarazil.

„Přivázat? To je ale podivný nápad!“

„Víš, když ho neuvážeš, půjde, kam mu napadne, a ztratí se.“

Můj přítel se znovu zasmál: „A kampak by šel?“

„Kamkoli. Stále rovně...“

Tu malý princ vážně poznamenal: „To nevadí, u mne je to velice malé!“ A tak trochu smutně dodal: „Když jde člověk stále rovně, daleko nedojde...“

(A. de Saint-Exupéry: Malý princ)

Príloha č. 2 Príslovia

Ako sa do hory volá, tak sa z hory ozýva.

Ako si ustelieš, tak budeš spať.

Babka k babce budú kapce.

Bez vetra sa ani lístok na strome nepohne.

Čím viac sa ponáhľaš, tým menej stihneš.

Dovtedy sa chodí s džbánom po vodu, kým sa nerozbije.

Kde chvost riadi, tam hlava blúdi.

Keď nie je ochota, zlá je robota.

Koho raz pri klamstve prichytia, tomu ani pravdu neveria.

Komu sa nelení, tomu sa zelení.

Kto do mlyna chodí, ľahko sa zamúči.

Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne.

Kto hlboko orie, zlato vyoráva.

Kto chce z vlkmi žiť, musí z vlkmi vyť.

Kto kúpil orech, kúpil aj škrupinu.

Kto mečom bojuje, mečom zahynie.

Kto neunesie meč, seká jazykom.

Kto nič nerobí, nič nepokazí.

Kto sa hanbí, má prázdne gamby.

Lepší vrabec v hrsti ako holub na streche.

Malá kopa pýta viac.

Múdry sa učí na cudzích chybách, hlúpy na vlastných.

Na hrubé plátno hrubá záplata.

Ranní ptáče dál doskáče.

Trafená hus zagága.

Vrana k vrane sadá.

http://zrnkamudrosti.jukosoft.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=4

Príloha č. 3 Osobnosť a temperament

Termín **osobnosť** označuje človeka s jeho psychickými, biologickými a sociálnymi znakmi, človek je preto biopsychosociálna jednotka, pričom sa jednotlivé složky nedajú od seba oddeliť. Ide o jedinečné, neopakovateľné, dynamické a harmonické spojenie fyzických a psychických vlastností jedinca; neexistujú dva naprosto stejní jedinci.

Na **utváranie osobnosti** sa podieľajú tieto činitele:

a) vnútorné biologické podmienky – je to dedičnosť po predchádzajúcich generáciách a vplyvy, ktoré pôsobili na vývoj dieťaťa v tehotenstve, počas pôrodu a tesne po pôrodu;

b) vplyvy prostredia – sociálneho (toho, v ktorom človek vyrastá a žije - rodina, škola...) a materiálneho (klimatické podmienky, životné a prírodné prostredie);

c) vlastná činnosť človeka, a to je hra, učenie a práca, tiež i zájmová činnosť.

Temperament je vrodená složka osobnosti; je to sústava psychických vlastností, ktoré sa prejavujú spôsobom reagovania, chovania a prežívania človeka.

Na podklade temperamentu môžu vzniknúť dobré i špatné charakterové vlastnosti, neexistuje ovšem čistý temperament.

Existujú niekoľko **typológií temperamentu**:

Podľa Hippokrata sa človek správa podľa toho, ktorá tekutina v tele prevláda:

sangvinik (prevláda krv – sanguis) je čilý, spoločenský, nestály, bezstarostný, plný nádejí, žije pre daný okamžik, nemyslí na budúcnosť;

flegmatik (prevláda phlegma – hlien) je klidný až ľahostejný, netečný, pomalý, ale spoľahlivý, má sklón k nečinnosti, rozvážný, stály, snášenlivý, premýšľavý;

choleric (prevláda cholé - žluč) je dráždivý, impulzívny, vztekľavý, ľahko sa rozhněvá, ale zvyčajne rýchlo sa uklidní, poriadkumilovný, neústupný;

melancholik (melan cholé - černá žluč) je pomalý, s menším množstvím citových projevů, jeho city jsou hluboké a trvalé, bere vše velmi vážně, vždy nachází nějaké důvody k znepokojení, vztahuje nepříjemné věci ke své osobě.

Podle psychologa *Carla Gustava Junga* se osobnosti rozlišují podle postojů:

introvert je tichý, uzavřený, trpělivý, spolehlivý, se sklonem k pesimismu, nebývá agresivní ani náladový, jedná spíše plánovitě, ne impulsivně;

extrovert je družný, společenský, impulzivní, má rád vzrušení, legraci, změnu, rád riskuje, brzy ztrácí náladu, trpělivost, má sklon být agresivní.

Podle *Hanse Jürgena Eysencka* jsou lidé extroverti (otevření) a introverti (uzavření) a stabilní nebo labilní.

Labilní člověk (oproti stabilnímu) bývá neklidný, úzkostný, podrážděný, s pocitou méněcennosti. Snadno se poleká, rozpláče. Reakce bývají silné, trvají dlouho, což často ztěžuje přizpůsobení se normálnímu prostředí.

Ovlivnění projevů temperamentu

Známe-li svůj temperament, můžeme zmírňovat jeho nedostatky. Výchovou a sebevýchovou lze temperamentové vlastnosti usměrnit.

Príloha č. 4 Bajky (Ezop)

Vrána a labuť

Vrána chtěla být jako labuť. Šla bydlet k jezeru a pozorovala každý jejich pohyb. Chtěla mít bílé peří a plavat po hladině. Jedla stejnou stravu jako ony. Ale hubla a slábla - nakonec zjistila, že se jí to nikdy nepodaří, odletěla od jezera a zemřela.

Poučení: Můžeme změnit zvyky, ne však podstatu.

Volba krále ptáků

Když ještě orel nebyl králem ptáků, pomýšlel Zeus korunovat nejkrásnějšího ptáka. Rozhlásil to a svolal opeřence na výběr.

Všichni ptáci se vydali k řece, vykoupali se, vyfintili. Přišla i vrána, aby se upravila. Jak se tak viděla mezi pestrými, půvabnými a hrdými ptáky, uvědomila si svou ošklivost. Rozhodla se okrášlit svůj zevnějšek. Posbírala cizí pera, která ptáci poztráceli při krášlení, a postrkala si je do peří. A tak byla nejpestřejší.

Zeus ji vůbec nepoznal a se zalíbením řekl: „Toto je nejkrásnější pták, toho udělám králem.“

Tu se ostatní ptáci rozhněvali, vrhli se na vránu a vyrvali jí své pera, které si přivlastnila. A tak tu stála odporná, rozcuchaná vrána před Diem jako strašák. Zeus řekl: „Takhle to nepůjde!“

A změnil způsob výběru krále ptáků.

Poučení: Neclub se cizím peřím.

Príloha č. 5 Kvak a Žbluňk

Ztracený knoflík

Žbluňk a Kvak se vydali na dlouhý výlet. Procházeli se po rozlehlé louce. Potulovali se po lesích. Šli podél řeky. Nakonec se vrátili domů, ke Žbluňkovi do domečku.

„A safra," zarazil se Žbluňk. „Nejenže mě bolí nohy, ale ještě jsem taky ztratil z kabátku knoflík."

„Nic si z toho nedělej," utěšoval ho Kvak. „Vrátíme se na všechna místa, kudy jsme prošli. Uvidíš, že tvůj knoflík brzy najdeme."

Šli zpátky na rozlehlou louku. Začali knoflík hledat ve vysoké trávě. „Tady je tvůj knoflík!" vykřikl Kvak. „To není můj knoflík," odporoval Žbluňk. „Tenhle knoflík je černý. Můj byl bílý." Žbluňk si černý knoflík zastrčil do kapsy.

Přilétl k nim vrabec. „Dovolte," oslovil je, „vy jste ztratili knoflík? Jeden jsem právě našel."

„To není můj knoflík," mrzel se Žbluňk. „Tenhle knoflík má dvě dírky. Můj měl čtyři." Žbluňk si knoflík se dvěma dírkami zastrčil do kapsy.

Vrátili se do lesa a hledali po tmavých cestičkách. „Tady je tvůj knoflík!" řekl Kvak.

„To není můj knoflík!" vykřikl Žbluňk. „Tenhle knoflík je malý. Můj byl velký." Žbluňk si malý knoflík zastrčil do kapsy.

Zpoza stromu vylezl mýval. „Zaslechl jsem, že hledáte knoflík," řekl. „Tadyhle ten jsem zrovna našel."

„To není můj knoflík," zanaříkal Žbluňk. „Tenhle knoflík je čtverhranný. Můj byl kulatý." Žbluňk si čtverhranný knoflík zastrčil do kapsy.

Kvak a Žbluňk se vrátili k řece. Hledali knoflík v bahně. „Tady je tvůj knoflík," volal vítězně Kvak. „To není můj knoflík!" křičel Žbluňk.

„Tenhle knoflík je tenký. Můj byl tlustý." Žbluňk si tenký knoflík zastrčil do kapsy. Moc se zlobil. Skákal sem tam a křičel: „Celý svět je plný knoflíků, a ani jeden z nich není můj!" Běžel domů a práskl dveřmi.

A doma na podlaze uviděl svůj bílý, čtyřdírkový, velký, kulatý, tlustý knoflík.

„Jé," divil se Žbluňk. „On byl celou dobu tady. A co já se kvůli němu Kvaka natrápil."

Žbluňk vytáhl z kapsy všechny knoflíky. Sundal si z poličky krabici se

šitím. Potom knoflíky porůznu našil na kabátek.

Druhý den věnoval svůj kabátek Kvakovi. Tomu připadal kabátek báječný. Oblékl si ho a začal skákat radostí. Žádný knoflík neulétl. Žbluňk je přišil velice důkladně.

Příloha č. 6 Pořekadlá

Byť ako na trňoch.

Byť trňom v oku.

Chváliť sa cudzím perím.

Kuť železo zahorúca.

Mať v hlave guláš.

Mlátiť prázdnu slamu.

Nemať na ružiach ustlané.

Nosiť drevo do hory.

Príklad ako vyšitý.

Pristihnúť niekomu krídelká.

Strčiť hlavu do piesku.

Šiť horúcou ihlou.

Urobiť medvediu službu.

Vytrhnúť (nevytrhnúť) trň z päty.

Zaspať na vavrínoch.

Příloha č. 7 Starý muž

Až budu starým mužem,
budu staré knihy číst
a mladé víno lisovat,
až budu starým mužem,
budu si konečně jist
tím, koho chci milovat,
koupím si pergamen
a štětec a tuš
a jako čínský mudrc
sednu na břeh řeky
a budu starý muž.

Až budu starým mužem,
pořídím si starý byt
a jedno staré rádio,
až budu starým mužem,
budu svoje místo mít
u okna kavárny Avion,
koupím si pergamen
a štětec a tuš
a budu pozorovat lidi,
kam jdou asi
a budu starý muž.

Až budu starým mužem,
budu černý oblek mít
a šedou vázanku,
až budu starým mužem,
budu místo vody pít
lahodné víno ze džbánku,
koupím si pergamen
a štětec a tuš
a budu mlčet jako mlčí,
ti kdo vědí už, starý muž, starý muž.

(Dostupné z: http://www.nohavica.cz/cz/tvorba/texty/stary_muz.htm;
píseň: <https://www.youtube.com/watch?v=IRcCN8r4smc>)